

Τα βιβλία των Εκδόσεων Πουκαμισάς συμπυκνώνουν την πολύχρονη διδακτική εμπειρία των συγγραφέων μας και αποτελούν το βασικό εκπαιδευτικό υλικό που χρησιμοποιούν οι μαθητές των φροντιστηρίων μας. Μέσα από τη διαρκή τους αξιοποίηση στις τάξεις μας διασφαλίζουμε τον εμπλουτισμό τους, τη συνεχή τους βελτίωση και την επιστημονική τους αρτιότητα, καθιστώντας τα βιβλία των Εκδόσεών μας εγγύηση για την επιτυχία των μαθητών.

εκδόσεις

ΠΟΥΚΑΜΙΣΑΣ

τα **βιβλία** των **επιτυχιών**

Δημήτρης Φωτεινόπουλος
Αγγελική Αγγέλου
Μανόλης Μαυράκης

η έκθεση στο λύκειο

θεματικοί κύκλοι – β' τόμος

εκδόσεις
ΠΟΥΚΑΜΙΑΣ

Κάθε αντίτυπο φέρει την υπογραφή ενός εκ των συγγραφέων

Σειρά: Λύκειο | Θεωρητικές Επιστήμες

Η έκθεση στο Λύκειο, θεματικοί κύκλοι – β' τόμος

Δημήτρης Φωτεινόπουλος, Αγγελική Αγγέλου, Μανόλης Μαυράκης,

Επιμέλεια κειμένου: Κυριάκος Εμμανουηλίδης

Στοιχειοθεσία-σελιδοποίηση, εξώφυλλο: Γεωργία Λαμπροπούλου

Υπεύθυνος έκδοσης: Αποστόλης Αντωνόπουλος

e-mail συγγραφέων: fineas6@otenet.gr

aggeliki.aggel@gmail.com

mmavrakis1@gmail.com

Copyright 2012 © ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΟΥΚΑΜΙΣΑΣ, Δημήτρης Φωτεινόπουλος,

Αγγελική Αγγέλου, Μανόλης Μαυράκης για την ελληνική γλώσσα σε όλο τον κόσμο

ISBN: 978-960-6881-39-8

SET: 978-960-6881-38-1

Απαγορεύεται η με οποιονδήποτε τρόπο, μέσο και μέθοδο αναδημοσίευση, αναπαραγωγή, μετάφραση, διασκευή, θέση σε κυκλοφορία, παρουσίαση, διανομή και η εν γένει πάσης φύσεως χρήση και εκμετάλλευση του παρόντος έργου στο σύνολό του ή τμηματικά, καθώς και της ολικής αισθητικής εμφάνισης του βιβλίου (στοιχειοθεσίας, σελιδοποίησης κ.λπ.) και του εξωφύλλου του, σύμφωνα με τις διατάξεις της υπάρχουσας νομοθεσίας περί προστασίας πνευματικής ιδιοκτησίας και των συγγενικών δικαιωμάτων περιλαμβανομένων και των σχετικών διεθνών συμβάσεων.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ

ΠΟΥΚΑΜΙΣΑΣ

Σωτήρος και Αλκιβιάδου 132, Τ.Κ. 185 35 Πειραιάς

Τηλ.: 210 4112507 | Fax: 210 4116752

www.poukamisas.gr | publications@poukamisas.gr

Στους δασκάλους μου

Δημήτρης Φωτεινόπουλος

Στον Θανάση και τον Φώτη

Αγγελική Αγγέλου

Στη Μαρία

Μανόλης Μαυράκης

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Πολλοί μαθητές, αλλά και γονείς μαθητών, πιστεύουν ότι το γράψιμο μιας έκθεσης προϋποθέτει συγγραφικό ταλέντο γενικά και λογοτεχνικό ταλέντο ειδικότερα.

Η αντίληψη αυτή βασίζεται στην εμπειρία παλιότερων εποχών, όταν κατά την αξιολόγηση της μαθητικής έκθεσης βάραινε η χρήση μιας γλώσσας διανθισμένης με λογοτεχνικά στοιχεία και η μεγάλη έκταση με απώτερο σκοπό ίσως τον εντυπωσιασμό του αναγνώστη.

Μπροστά σε έναν τέτοιο στόχο ο μαθητής συχνά ένιωθε ανήμπορος, ατάλαντος...

Όμως τα πράγματα δεν είναι πλέον έτσι. Οι νέοι προσανατολισμοί, οι διδακτικοί στόχοι και η αξιολόγηση στο μάθημα της έκθεσης υποχρεώνουν τον μαθητή να παραγάγει ιδέες και όχι «ωραίες εκφράσεις». Αν κατορθώσει να σκεφτεί και να αρθρώσει επιχειρήματα, τότε θα υποχρεωθεί να επιστρατεύσει και την απαιτούμενη έκφραση.

Οι ιδέες παράγονται· απλώς απαιτείται ενημέρωση και πληροφόρηση, δηλαδή προσεκτική μελέτη. Στο σημείο αυτό υπεισέρχεται η ανάγκη της διδασκαλίας· και στόχος του παρόντος βιβλίου είναι να κατευθύνει τους μαθητές στον εμπλουτισμό των υπάρχουσών γνώσεών τους για ποικίλα θέματα.

Θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε τους Παναγιώτη Μπέρτσο, Χρυσάνθη Κουρούκλη και Ρένα Φισκατόρη για τη συνδρομή τους.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εισαγωγή	9
1. Μαζοποίηση	11
2. Φυσικό περιβάλλον	31
3. Τεχνολογία – Τεχνολογικός πολιτισμός	49
4. Αστικοποίηση και αστυφιλία	67
5. Ελευθερία	83
6. Ευρώπη και Ευρωπαϊκή Ένωση (Ε.Ε.)	103
7. Παγκοσμιοποίηση	125
8. Παράδοση και μνημεία	145
9. Πατριωτισμός και εθνικισμός	165
10. Πόλεμος και ειρήνη	183
11. Ελεύθερος χρόνος και ψυχαγωγία	203
12. Τέχνη	227
13. Αθλητισμός	245
14. Άνθρωπος και ταξίδι: τουρισμός μετανάστευση	259
15. Γλώσσα	275
Βιβλιογραφία	305

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Με σκοπό τη διεξοδικότερη ανάλυση του κάθε θεματικού κύκλου, υιοθετήσαμε έναν μηχανισμό παραγωγής ιδεών/επιχειρημάτων σύμφωνα με έξι βασικά πεδία, στα οποία βρίσκεται εφαρμογή ή προβάλλεται το υπό διερεύνηση θέμα.

Για ποιους λόγους είναι αναγκαίος ο προσδιορισμός των προτεινόμενων πεδίων;

Κάθε θέμα, όπως αυτό προκύπτει από τους ενδεικνυόμενους από το Υπουργείο Παιδείας θεματικούς κύκλους για το μάθημα της Νεοελληνικής Γλώσσας, συνδέεται με ζητήματα κατά βάση κοινωνικά.

Η **κοινωνία** είναι αυτή που παράγει προβλήματα, δημιουργεί κρίσεις, τροφοδοτεί προβληματισμούς. Από την κοινωνία, πάλι, αναδεικνύονται λύσεις και τρόποι διαχείρισης των ζητημάτων αυτών.

Ωστόσο, ο όρος «κοινωνία», ακόμη και σε κάποιον πρωτογενή ορισμό της, ως το οργανωμένο σύνολο ανθρώπων που συνδέεται με θρησκευτικούς, πολιτικούς, εθνικούς ή άλλου τύπου δεσμούς και συμβιώνει σε ορισμένο τόπο και χρόνο, παραμένει ασαφής και γενικός και γι' αυτό δυσεξήγητος και δυσερμηνεύτος. Το πρόβλημα ακριβούς ορισμού μεγαλώνει στον βαθμό που η κοινωνία ορίζεται κατά διαφορετικό τρόπο από τις διάφορες επιστήμες ή συστήματα σκέψης.

Η δυσκολία προσδιορισμού της συγκεκριμένης έννοιας μας υποχρεώνει στην αναζήτηση ενός μηχανισμού (ενός εργαλείου) με τη βοήθεια του οποίου θα είναι δυνατή η ερμηνεία φαινομένων και καταστάσεων που παράγονται και εμφανίζονται σε αυτήν, ο εντοπισμός των αιτιών που τα δημιουργήσε, η διατύπωση προτάσεων για την αντιμετώπισή τους.

Ένας από τους τρόπους αντιμετώπισης τέτοιων προβλημάτων θα μπορούσε να είναι ο προσδιορισμός κάποιων, των βασικότερων ίσως, τομέων κοινωνικής δραστηριότητας.

Γιατί αυτοί οι τομείς;

Ο ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΣ – ΥΛΙΚΟΣ ΤΟΜΕΑΣ → Σε κάθε κοινωνία, βασική επιδίωξη των μελών της είναι η κάλυψη πρωτίστως εκείνων των υλικών όρων που διασφαλίζουν την επιβίωση τόσο την ατομική όσο και τη συλλογική. Έτσι, προκύπτουν οικονομικές δραστηριότητες και οικονομικά συστήματα, παραγωγικές σχέσεις, εργασία, επαγγέλματα και εξειδίκευση, αγαθά, κατανάλωση, βιοτικό επίπεδο, επιστήμη και τεχνολογία.

Ο ΠΟΛΙΤΙΚΟΣ ΤΟΜΕΑΣ → Όταν οι άνθρωποι σε κάποιον βαθμό καλύψουν τις υλικές ανάγκες τους, προκύπτει η ανάγκη για πολιτική οργάνωση. Με τον όρο «πολιτική» εννοείται το σύνολο των μέτρων που λαμβάνονται και των διαδικασιών που ακολουθούνται, μέσω των οποίων ομάδες ανθρώπων οργανώνονται και λειτουργούν για την επίτευξη κατά τον προσφορότερο τρόπο των σκοπών που επιδιώκουν σε διάφορους τομείς δραστηριοτήτων. Ο όρος αναφέρεται στον τρόπο διακυβέρνησης των κοινωνιών και τον χειρισμό των διαφόρων υποθέσεων από πολιτικές ηγεσίες αλλά και από ποικίλους φορείς (οργανισμοί, εταιρείες, σωματεία, οργανώσεις). Η άσκηση της πολιτικής συνιστά (και) τέχνη και επιστήμη και αφορά σε ιδέες και τρόπους εφαρμογής αυτών, τόσο σε ζωτικά ζητήματα της ανθρωπίνης κατάστασης και υπόστασης (ελευθερία, ασφάλεια,

λεια, δικαιοσύνη, πολιτισμός κ.ά.) όσο επίσης και σε όλα τα υπόλοιπα ζητήματα που αφορούν στο κοινωνικό σύνολο, στον πολίτη, στον εργαζόμενο.

Ο ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΤΟΜΕΑΣ → Η έμφυτη κοινωνικότητα του ανθρώπου αποτελεί αιτία αλλά και αποτέλεσμα της κοινωνικής οργάνωσης. Εκδηλώνεται ως πρόθεση συμβίωσης η οποία εκφράζεται με τη δημιουργία ποικίλων σχέσεων: οικογενειακές, διαπροσωπικές, ερωτικές, φιλικές κ.ά. Μελετώντας τον κοινωνικό τομέα, όμως, δεν εξαντλούμε το ενδιαφέρον μόνο στις σχέσεις. Παρατηρούμε τον τρόπο ζωής, τα ήθη, τις νοοτροπίες. Ταυτόχρονα, κατανοούμε τις δομές και την οργάνωση του κοινωνικού συνόλου, τους κανόνες που το διέπουν, τους ρόλους που αναπτύσσουν τα άτομα μέσα σε αυτό. Και επειδή ένα κοινωνικό σύνολο ενίοτε λειτουργεί και δυσμορφικά, οφείλουμε να διαπιστώσουμε και να κατανοήσουμε ποικίλες μορφές κοινωνικής παθογένειας.

Ο ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΣ – ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΟΣ ΤΟΜΕΑΣ → Από τα πρώιμα στάδια της συμβιωτικής οργάνωσης οι άνθρωποι στράφηκαν στην αναζήτηση του Ωραίου, επιδίωξαν την καλλιτεχνική έκφραση και προσπάθησαν να ικανοποιήσουν την έμφυτη ανάγκη τους για έρευνα και γνώση. Έτσι, προέκυψε η φιλοσοφική αναζήτηση και ο στοχασμός, οι επιστήμες, οι τέχνες και τα γράμματα.

Ο ΗΘΙΚΟΣ ΤΟΜΕΑΣ → Η συνένωση των ανθρώπων σε κοινωνίες, εκτός από την οικονομική και κοινωνική οργάνωση, απαιτεί και την ύπαρξη και λειτουργία κανόνων και αξιών που θα προσδιορίζουν τη στάση αυτών απέναντι στο καλό και στο κακό και θα ανταποκρίνονται στις ανάγκες και τις απαιτήσεις της συνείδησης. Η ηθική είναι κλάδος της φιλοσοφίας που ασχολείται με τον προσδιορισμό του αποδεκτού και του αγαθού σε αντίθεση με το ανάρμοστο, το επιλήψιμο και το ανεπίτρεπτο. Ως στάση, ως κώδικας κανόνων και ως πράξη, υπόκειται σε μεταβολές που εξαρτώνται από την κοινωνία στην οποία εφαρμόζεται. Έτσι, παράγοντες που λειτουργούν σε αυτή την τελευταία επιδρούν στις αξίες της κοινωνίας είτε προς μία «προοδευτικότερη» είτε προς μία «συντηρητικότερη» κατεύθυνση.

ΤΟ ΑΤΟΜΟ → Λειτουργώντας στο πλαίσιο που διαμορφώνουν το οικονομικό περιβάλλον, η τεχνολογία και η επιστήμη, η πολιτική οργάνωση και οι θεσμοί, οι πνευματικές και πολιτισμικές συνθήκες, οι κοινωνικές προτεραιότητες και οι εθνικές ιδιομορφίες, το άτομο τοποθετείται κατά έναν συγκεκριμένο τρόπο απέναντι στις διάφορες καταστάσεις και ανάγκες. Σε μεγάλο βαθμό αυτή η τοποθέτηση, ενεργητικότερη ή παθητικότερη, καθορίζεται από την προσωπικότητά του, ως το σύνολο παραμέτρων:

- α. σωματικών** (σωματικές ικανότητες, βιολογικές ανάγκες),
- β. πνευματικών** (πλήθος και ποιότητα των γνώσεων, πνευματικές ικανότητες και ενδιαφέροντα, διαδικασίες αυτοκριτικής),
- γ. ψυχικών – συναισθηματικών** (ομοιόσταση, ισορροπία, σθένος, ευαισθησία),
- δ. ηθικών** (το σύνολο των ηθικών αξιών που διαθέτει, το προσωπικό του αξιακό σύστημα, όπως αυτό έχει καθοριστεί από πλήθος παραγόντων και προσωπικών βιωμάτων).

1

Μαζοποίηση

*Ο μεγαλύτερος πόνος είναι
η πνευματική ταραχή που δημιουργούν
οι εσφαλμένες δοξασίες
για τη φύση των πραγμάτων,
για τους θεούς,
για το πεπρωμένο της ψυχής.*

Από τη φιλοσοφία του Επίκουρου

Α. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Μαζοποίηση

- α.** Η τάση του ανθρώπου να εντάσσεται στη μάζα, στο πλήθος και να ακολουθεί εξομοιωμένους τρόπους συμπεριφοράς, να εξομοιωθεί με τους άλλους, να λειτουργεί μαζικά.
- β.** Η αφομοίωση από μέρους του ατόμου τρόπων σκέψης και συμπεριφοράς, που δεν είναι αποτέλεσμα δικής του κριτικής επεξεργασίας, και η εξομοίωσή του με το σύνολο που παίρνει τη μορφή μάζας, αφού δεν υπάρχει το στοιχείο της ιδιαιτερότητας στα μέλη του.
- γ.** Η απώλεια θεμελιωδών στοιχείων της προσωπικότητας, δηλαδή των ιδιαίτερων εκείνων γνωρισμάτων (πνευματικών, φυσικών, βουλητικών ή/και άλλων), που καθιστούν τον άνθρωπο αυτόνομο, μοναδική οντότητα.

Κομφορμισμός

Η συμμόρφωση ενός ατόμου στους τύπους συμπεριφοράς της ομάδας.

Κομφορμιστής

Αυτός που προσαρμόζει τη στάση του στις εκάστοτε συνθήκες, που συμβιβάζεται ή/και συμμορφώνεται με τις κυριαρχούσες απόψεις, ακόμη κι όταν αυτές έρχονται σε αντίθεση με τα βαθύτερα πιστεύω του ή/και με τις επιταγές της συνείδησής του.

Ο Άγγλος συγγραφέας Aldus Huxley ήδη από τις αρχές του αιώνα μας, στο μυθιστόρημά του Θαυμαστός καινούργιος κόσμος, περιγράφει μια κοινωνία μαζανθρώπων, που είναι σε θέση, με τον έλεγχο των εξαρτημένων αντανακλαστικών, να χειραγωγεί τις απρόσωπες μονάδες και να ελέγχει τη συμπεριφορά τους. Στις μέρες μας, πολλοί υποστηρίζουν πως η πρόβλεψη του Huxley επιβεβαιώνεται, αν λάβουμε υπόψη τον μονοδιάστατο τύπο ανθρώπου, που διαμορφώνεται καθημερινά, με τις δυσδιάκριτες ατομικές διαφορές, τον ομοιόμορφο τρόπο σκέψης και τη συναινετική διάθεση. Ο μαζοποιημένος και τυποποιημένος άνθρωπος δε σκέφτεται, γιατί σκέφτονται και αποφασίζουν άλλοι γι' αυτόν και εξ ονόματός του, δεν ξέρει τι είναι, τι θέλει, τι ταιριάζει στην προσωπικότητά του. Θεωρεί την τυφλή συμμόρφωση στη μάζα και στον τύπο ως αρετή. Δεν κρίνει κατά συνείδηση, σταδιακά χάνει τις προσωπικές ελευθερίες, πέφτει σε σύγχυση, γίνεται ένα με την ανώνυμη μάζα. Ο σύγχρονος άνθρωπος ζει και συμπεριφέρεται σύμφωνα με τον τυπικό ή καθιερωμένο κώδικα συμπεριφοράς της τάξης ή της ομάδας στην οποία ανήκει.

Β. ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΗΣ ΕΝΟΤΗΤΑΣ

1. ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΣΥΝΕΡΓΟΥΝ ΣΤΗΝ ΕΜΦΑΝΙΣΗ ΤΟΥ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΥ ΤΗΣ ΜΑΖΟΠΟΙΗΣΗΣ

Η ανάγκη των κοινωνιών να διατηρούν ισχυρούς δεσμούς συνοχής ανάμεσα στα μέλη τους ωθεί προς την ενσυνείδητη ή μη άρνηση-καταστολή της διαφορετικότητας.

- Ο άνθρωπος που δεν έχει αυτοπεποίθηση, αισθάνεται ανασφαλής, καθώς φοβάται τη σύγκρουση με την κοινωνία και κατ' επέκταση την απόρριψή του από αυτή, απορρίπτει το «εγώ» του και το θυσιάζει στον βωμό της ολότητας. Αναζητά, λοιπόν, την ασφάλεια που του προσφέρει η δύναμη της μάζας.
- Ο φόβος της σύγκρουσης με την κοινωνία και η ενδεχόμενη απόρριψη από αυτήν ωθεί τον άνθρωπο να μιμείται κανόνες συμπεριφοράς και να υιοθετεί κοινωνικά στερεότυπα αταίριαστα με την ψυχοσύνθεσή του, με φυσική συνέπεια να συγκρούεται με τον εαυτό του.

Η προσαρμογή στο κοινωνικό περιβάλλον —αποτέλεσμα της κοινωνικοποίησης και του κοινωνικού ελέγχου— σημαίνει ως έναν μόνο βαθμό συμμόρφωση του ατόμου προς τις κοινωνικές επιταγές. Η αφομοίωση των κανόνων και των αξιών

προϋποθέτει ένα κάποιο περιθώριο απόφασης από την πλευρά του ατόμου. Η κοινωνική προσαρμογή δεν είναι αναγκαστικά ολοκληρωτική συμμόρφωση, συμβιβασμός και υποταγή.

Η συσσώρευση ανθρώπων στα μεγάλα αστικά κέντρα ευνοεί εκδηλώσεις μαζοποίησης.

- Η μετάβαση από τις παραδοσιακές δομές παραγωγής και η αντικατάσταση αυτών από το βιομηχανικό μοντέλο είχε ως αποτέλεσμα τη συγκρότηση γιγαντουπόλεων. Μέσα στη γιγαντιαία αστική οργάνωση, εκδηλώσεις και δραστηριότητες της καθημερινότητας του ανθρώπου (μετακίνηση, κατοικία, διασκέδαση, εργασία, ενημέρωση) αποκτούν μαζικές διαστάσεις.

- Στο πλαίσιο αυτό, ευνοείται η ανωνυμία του ατόμου με τον αφανισμό του προσωπικού στοιχείου και αποδυναμώνεται η αίσθηση της προσωπικής ευθύνης έναντι της κοινωνίας.
- Διαρρηγνύεται ευκολότερα η κοινωνική συνοχή και ευνοείται η γκετοποίηση κοινωνικών ομάδων.

Τα μέσα μαζικής ενημέρωσης ασκούν καταλυτική επίδραση διαμορφώνοντας την κοινή γνώμη.

- Η δύναμή τους πηγάζει από το γεγονός ότι ένας πομπός μπορεί να επηρεάζει ταυτόχρονα εκατομμύρια δέκτες ανά τον κόσμο.
- Μέσω της προπαγάνδας αποκτούν τη δύναμη να αιχμαλωτίζουν το υποσυνείδητο και να παθητικοποιούν το άτομο, το οποίο στις συνθήκες αυτές δυσκολεύεται να διαμορφώσει και να εκφράσει την ατομική του βούληση. Επιδρούν έτσι αλλοτριωτικά στη συνείδηση του ανθρώπου και επιβάλλουν κοινές αντιλήψεις σε θέματα πολιτικά, ιδεολογικά, αισθητικά.
- Η διαφήμιση ιδίως και τα μηνύματα της μόδας επιδρούν έντονα στο άτομο, το οποίο λειτουργεί κομφορμιστικά, όχι μόνο στην εμφάνιση αλλά και στον τρόπο ομιλίας και συμπεριφοράς και ακολουθώντας έναν ομοιόμορφο πρότυπο ζωής.

Η παρακμή ή η ανυπαρξία πολιτικής σκέψης συμπτύσσεται στην αδρανοποίηση της βούλησης των πολιτών.

- Από την πλευρά της εξουσίας, η επιστράτευση των μηχανισμών της προπαγάνδας (απολυτότητα, επανάληψη της ιδέας, αποκλεισμός διαφορετικών απόψεων) είναι δυνατόν να παρασύρει τους πολίτες και να τους χειραγωγήσει σε κατεύθυνση που υπαγορεύουν ιδιοτελείς επιδιώξεις.
- Από την πλευρά των πολιτών, ο ατομικισμός και η συνακόλουθη αδιαφορία για τις κοινές υποθέσεις εμποδίζουν την ανάπτυξη ώριμης πολιτικής σκέψης.
- Γενικότερα, η δυσλειτουργία της δημοκρατίας και ακόμη περισσότερο η απουσία αυτής και η εκτροπή σε μορφές απολυταρχικής διακυβέρνησης απεργάζονται συνθήκες μαζοποίησης.

Η σύσταση της μάζας αποτελεί το ιδεώδες κάθε πολιτικής, θρησκευτικής, αθλητικής ή άλλης οργάνωσης πίσω από τις οποίες κρύβονται

συμφέροντα που, χειραγωγώντας τις άβουλες αγέλες των οπαδών, ικανοποιούν τις σκοπιμότητές τους... (Από τον ημερήσιο Τύπο)

Η παγκοσμιοποίηση της οικονομίας ενισχύει το φαινόμενο της μαζοποίησης.

- Η παγκοσμιοποίηση της οικονομίας ενισχύει τη διαμόρφωση μιας ενιαίας-πλανητικής αγοράς, στην οποία οι καταναλωτές ακολουθούν κοινά καταναλωτικά πρότυπα που ομογενοποιούν την ανθρώπινη συμπεριφορά.
- Παράλληλα, οι κυρίαρχες δυνάμεις της παγκοσμιοποίησης, οι οποίες επεκτείνονται διαρκώς, επιβάλλουν τα οικονομικά, πολιτικά, πολιτιστικά τους δεδομένα σε λαούς και κοινωνικά σύνολα. Αυτά, με τη σειρά τους, ενστερνίζονται τα κυρίαρχα οικονομικά και πολιτιστικά πρότυπα για να επιτύχουν τον πολυπόθητο εκσυγχρονισμό και την ανάπτυξη, απεμπολώντας έτσι τα ιδιαίτερα στοιχεία της ταυτότητάς τους.

Το χαμηλό πνευματικό επίπεδο ευθύνεται για την άκριτη υιοθέτηση ιδεών, αντιλήψεων και συμπεριφορών από τα άτομα.

- Οι ελλιπείς γνώσεις, η απουσία γενικότερης παιδείας ή η επικέντρωση αποκλειστικά σε τεχνοκρατικούς προσανατολισμούς συρρικνώνουν τους πνευματικούς ορίζοντες του ανθρώπου και αμβλύνουν την κρίση του.
- Το άτομο χωρίς μόρφωση δέχεται αρχές και αντιλήψεις αβασάνιστα, στερώντας τον εαυτό του από τη δύναμη της κρίσης και της δημιουργικής αμφιβολίας.
- Ο ορθολογισμός ως απαραίτητη προϋπόθεση ελεύθερης σκέψης παραγκωνίζεται από τον φανατισμό, τον δογματισμό και την απολυτότητα.
- Η πνευματική νωθρότητα, σε συνδυασμό με την ατολμία, έχουν ως αποτέλεσμα τη μετάθεση της ευθύνης.
- Η απογοήτευση από την κατάρρευση των αξιών και των ιδανικών οδηγούν στη μηδενιστική θεώρηση της ζωής, εξαιτίας της οποίας τα πάντα ισοπεδώνονται, ακόμη και η ανθρώπινη προσωπικότητα.
- Δημιουργείται έτσι και διαπλάθεται ο κομφορμιστής τύπος ανθρώπου, που αποδέχεται χωρίς επιφύλαξη τις καθορισμένες κοινωνικές επιταγές.

... Η παραίτηση από το δικαίωμα του σκέπτεσθαι και η άνευ όρων εκχώρησή του στην εξουσία, στο κόμμα, στην προπαγάνδα, την κατανάλωση, τα

μέσα μαζικής ενημέρωσης. Έτσι, περιορίζεται σε κοινοτοπίες και γενικές εκφράσεις που δε μεταδίδουν κανένα μήνυμα, καμιά συγκίνηση. (Χ. Μαλεβίτσης)